

PERSONALITATEA

Cadru conceptual

Prof. Dr. Doina Cosman

Definitii

- În anul 400 î.Ch., Hipocrate descria patru tipuri fundamentale de persoane, asociate cu cele patru umori fundamentale ale organismului.
- În antichitate, persona desemna masca, persoana – termen cu origine în teatrul grec. Persoana, în accepțiune contemporană, se referă la individualitatea morală, fizică și juridică asociată cu conștiința de sine.

Definitii (Allport)

- Incă din 1937 Gordon Allport publica mai mult de 50 de definiții ale personalității: *“unitate a sistemelor dinamice prin care se efectuează o adaptare originală.”* „organizarea dinamică la nivel individual a acelor sisteme psihofizice care determină ... tipare specifice de comportament și gândire”
- Alți autori: „Personalitatea este tiparul individual distinctiv și stabil de gândire, afectivitate și comportament ce caracterizează relația subiectului cu mediul său.”

Definitii

- În accepțiunea sa modernă, personalitatea se referă la un tipar relativ stabil de comportament incluzând gândurile și acțiunile ce diferențiază indivizii între ei.
- Este o structură bio-psiho-socio-spirituală.
- Termenul de „temperament” a fost folosit în mod tradițional pentru a face referire la substratul biologic al personalității. Termenul de „caracter” a fost folosit pentru a face referire la trăsături persistente și patternuri de comportament.
- Fiecare trăsătură de personalitate reprezintă rezultatul interacțiunii dintre factori genetici și de mediu.

Principalele teorii ale personalității

TEORIA	AUTOR	EXEMPLE
1. Teoriile tipurilor	WH Sheldon, C. Jung	
2. Teoriile psihanalitice	S. Freud, post-freudieni	
3. Teoriile fenomenologice	C. Rogers, G. Kelly	Teoria constructului personal
4. Teoriile interacționiste	A. Bandura W. Mischel	Teoria învățării sociale Teoria persoană – situație
5. Teoriile de graniță	JB Rotter M. Friedmann, RH Roseman	Teoria locus of control Tiparele comportamentale tip A și tip B
6. Teoriile trăsăturilor	RB Cattell HJ Eysenck PT Costa, R McCrae Cloninger	16 PF (16 factori de personalitate) Teoria celor 3 factori (PEN) Modelul celor 5 factori (FFM) Modelul celor 7 factori

Evaluarea personalității

- 3 metode:
 - Observația
 - Interviu
 - Testele de personalitate:
 - Proiective
 - Obiective
 - Catoriale
 - Dimensionale

Observația

- Cea mai simplă metodă
- Există grile de observație care înregistrează aspecte variate ale comportamentului
- Aceste grile au la bază observația sistematică
- Proprietățile observației sistematice sunt:
 - Situația este reproductibilă ușor
 - Acel comportament poate fi punctat, este cuantificabil

Interviul

- **Structurat:**
 - Întrebările se repetă la fiecare individ evaluat
 - Avantaj - evaluare completă, cu respectarea întocmai a grilei de interviu
 - Dezavantaj - neeconomic
- **Semistructurat:**
 - Se urmăresc întrebări test, dar se fac și abateri, în funcție de caz
 - Este cel mai util în practică
- **Nestructurat:**
 - Constă într-o discuție liberă cu subiectul supus evaluării

Testele de personalitate - proiective

- Tehnicile de asociație:
 - Testul Rorschach
 - Testul asociativ verbal (C. G. Yung)
- Teste de construcție:
 - Testul de apersepcție tematică – TAT (H. A. Murray)
 - Se construiește o poveste pt fiecare din cele 30 de planșe
- Teste de clasare/ordonare:
 - Testul Szondi
 - Testul culorilor Luscher
- Teste de expresie grafică:
 - Testul arborelui Koch
 - Testul familiei

Testele de personalitate - obiective

Abordarea categorială

- Testele categoriale cele mai utilizate sunt:
 - PDQ-R (Chestionarul de Diagnostic al Personalității)
 - MMPI (Inventarul de Personalitate Multifazic Minnesota)
 - SIDP IV (Interviul Structurat pentru Tulburările de Personalitate DSM IV)
 - SIDP a fost alcătuit inițial pentru DSM III și a fost actualizat la fiecare revizuire a DSM.
- Interviuri utilizate pentru clasificările categoriale sunt:
 - SCID II (Interviul Clinic Structurat pentru Tulburările de Personalitate) – DSM III R
 - DIPD (Interviu Diagnostic pentru Tulburările de Personalitate)
 - PDE (Examinarea Tulburării de Personalitate) – ICD 10 & DSM IV

Testele de personalitate - obiective

Abordarea dimensională

- Abordarea dimensională definește un număr de dimensiuni comportamentale dispuse gradat pe un continuum și identifică diferențele individuale drept variații cantitative de-a lungul acestui continuum.
- Aceasta abordare reprezintă o alternativă la abordarea categorială, pentru că tulburările de personalitate reprezintă variante dezadaptative ale trăsăturilor de personalitate care trec imperceptibil în normalitate, precum și una în alta.
- Aceste modele recunosc faptul că fiecare din noi are multiple trăsături de personalitate mai mult sau mai puțin intense și adaptative, ce variază cantitativ, cu semnificații diferite în situații diferite, nu trăsături de personalitate prezente sau absente.
- Preocupati de identificarea unui suport biologic pentru trăsăturile de personalitate numeroși psihologi, cercetători și clinicieni, au elaborat modele psihobiologice ale personalității, cunoscute ca modele dimensionale.

Testele de personalitate - obiective

Abordarea dimensională

- Cele mai cunoscute sunt modelele propuse de:
 - Millon (1987) – MCMI (Inventarul Clinic Multiaxial Millon)
 - Eysenck (1965,1991) – EPQ (Eysenck Personality Questionnaire) - P, E, N
 - Liveseley (2005) – DAPP-BQ
 - Institutul Karolinska SUEDEA – KSP
 - Costa & McCrae (1992) – NEO-PI (Big five Model of Personality) – N, E, O, A, C
 - Cloninger (1987, 1994) – TCI (Seven Factor Model)

Big five model of personality

- Paul Costa și Robert McCrae ca adepți ai teoriei trăsăturilor, afirmă că în definirea personalității sunt implicați 5 factori de bază.
- Ei au realizat un test de personalitate cunoscut ca NEO-PI, test prin aplicarea căruia se obțin scoruri pentru cele cinci dimensiuni bazale (N, E, O, A, C).
- Componentele acestui model al personalității sunt:
 - Neuroticismul
 - Extroversiunea
 - Franchețea sau caracterul deschis (Openness)
 - Caracterul agreabil
 - Conștiinciozitatea

Big five model of personality

<i>Factor</i>	<i>Trăsături</i>	<i>DSM-IV Exemplu</i>
Neuroticism	Anxietate, Ostilitate, Depresie, Timiditate, Impulsivitate, Vulnerabilitate	↑ în borderline ↓ în schizoid
Extraversiune	Sociabilitate, Afirmare de sine, Energic, Aventuros, Emoții pozitive (entuziast), Comunicativ	↑ în histrionic ↓ în evitant
Deschidere/ Franchete/ Openess	Curios, Imaginativ (Fantezie), Simt estetic (artistic) Sentimente puternice (Excitabil), Acțiuni (camp vast), Valori (neconventional)	↑ în schizotipal ↓ în paranoid
Agreabilitate/ Amabilitate	Încredere, Sinceritate, Cinste, Altruism, Obediență, Modestie, Sensibilitate, Tandrețe	↑ în dependent ↓ în narcisic
Conștiinciozitate	Competitivitate, Ordine, Simțul datoriei, Sânguincios, Autodisciplinat, Prudent	↑ în obsesiv-compulsiv ↓ în antisocial

Cloninger's Seven Factor Model

- Cloninger (1987, 1994) propune un model dimensional al personalității pe care îl numește biopsihosocial.
- După el personalitatea poate fi descompusă în două dimensiuni psihobiologice distincte: temperament și caracter.
- ***Temperamentul***
 - Este **nucleul emoțional** al personalității, fiind relaționat mai ales cu structurile limbice și striate, dependent astfel de un sistem mnezic perceptual cu proiecție predominant subcorticală, la nivelul structurilor de decodare a informației vizuo-spațiale și a valențelor afective.
 - Este în bună măsură transmis genetic și este stabil de-a lungul vieții indiferent de contextul cultural și de învățarea socială.
 - Este considerat un soi de infrastructură, fiind conceptualizat drept “nucleul tare”, din care și în jurul căruia se construiește personalitatea.

Cloninger's Seven Factor Model

- **Caracterul** dă măsura specificității individuale la nivelul relațiilor sine-obiect care se dezvoltă stadial ca rezultat al interacțiunilor non-lineare dintre temperament, mediul familiar și experiențele de viață personale.
- **Caracterul** sau **nucleul conceptual** ar fi legat de sistemul mnezic conceptual implicând proiecțiile cortico-limbice-diencefalice, care sunt substratul procesării conștiente a înțelesului simbolic și deprinderii conceptelor.
 - Astfel, dpdv al sistemelor neurale implicate, caracterul este mai degrabă legat de funcționarea neocortexului și a hipocampului.
 - Conform actualelor cercetări, dezvoltarea caracterului poate fi operaționalizată prin procese simbolice abstracte, cum ar fi comportamentul autodirecționat (ex. responsabilitate, orientare, disciplină), cooperare socială empatică și invenția simbolică creativă.
 - Formațiunea hipocampică și neocortexul cerebral sunt esențiale pentru encodarea unor asemenea reprezentări conceptuale, simbolice ale experienței

DESCRIPTORII TEMPERAMENTULUI

(cf. Cloninger & col.)

DIMENSIUNILE TEMPERAMENTULUI	Varianta cu scor inalt	Varianta cu scor scazut
1. EVITAREA TRAUMEI	<ul style="list-style-type: none">- pesimist- fricos- timid- fatigabil	<ul style="list-style-type: none">- optimist- cutezator- prietenos- energic
2. CAUTAREA NOUTATII	<ul style="list-style-type: none">- excitabil, explorator- impulsiv- extravagant- dezordonat	<ul style="list-style-type: none">- rigiditate, stoicism- ponderat, deliberativ- reținut, calculat- conformist
3. DEPENDENTA DE RECOMPENSA	<ul style="list-style-type: none">- sentimental- sociabil- atașat- dependent	<ul style="list-style-type: none">- critic- retras- detașat- independent
4. PERSISTENTA	<ul style="list-style-type: none">- silitor- hotărât- ambițios- perfectionist	<ul style="list-style-type: none">- lenes- alintat- superficial- pragmatic

Cloninger's Seven Factor Model

- Temperamentul conform viziunii lui Cloninger este definit prin patru trăsături (dimensiuni):
 - **Căutarea noutății:**
 - Se referă la răspunsul individului față de stimuli noi.
 - Răspunsul comportamental principal este o activitate exploratorie în căutarea unei recompense potențiale și de evitare activă a monotoniei și a consecințelor neplăcute.
 - Acest tip de comportament solicită circuite corticale controlate predominant de neuronii dopaminergici mezencefalici.
 - **Evitarea pericolului:**
 - Măsoară tendința individului de a răspunde mai mult sau mai puțin intens la stimulii aversivi cu intenția de a evita pedepe, noul sau frustrarea.
 - Sistemul neurobiologic subiacent acestei dimensiuni este sistemul serotoninergic și căile septo-hipocampice.
 - **Dependența de recompensă:**
 - Exprimă tendința unui răspuns intens și susținut atunci când subiectul este confruntat cu un stimul care reprezintă o recompensă (mai ales aprobare socială și/sau interpersonală) sau evitarea unei pedepe.
 - Această dimensiune implică noradrenalina ca principal neurotransmițător și căile ascendente, mai ales cele care pleacă din locus coeruleus către sistemul limbic.
 - **Persistența**
 - Măsoară menținerea comportamentului într-un context peren.
 - S-a desprins din dimensiunea dependența de recompensă.

DESCRIPTORII CARACTERULUI

(cf. Cloninger & col.)

DIMENSIUNILE CARACTERULUI	Varianta cu scor inalt	Varianta cu scor scazut
1. AUTO- DIRECȚIONARE	<ul style="list-style-type: none">- responsabil- orientat spre scop- plin de resurse- acceptare de sine- cu bună creștere	<ul style="list-style-type: none">- acuzator- fără scopuri- neputincios- neacceptare de sine- cu proaste obiceiuri
2. COOPERARE	<ul style="list-style-type: none">- tolerant- empatic- săritor, folositor- plin de compasiune- altruist	<ul style="list-style-type: none">- intolerant- insensibil- egoist- răzbunător- oportunist
3. AUTO- TRANSCENDENȚA	<ul style="list-style-type: none">- uitare de sine- panteism, identifiere transpersoanelor- spiritualizat- intuitiv- idealist	<ul style="list-style-type: none">- conștient de sine- individualist- materialist- obiectiv- relativist, simț practic

Cloninger's Seven Factor Model

- Rafinarea modelului lui Cloninger a dus la introducerea a trei trăsături de caracter:
 - *autodirecționarea* “capacitatea de a avea un scop” definește capacitatea de a se identifica pe sine ca un individ autonom
 - *cooperarea* “capacitatea de a colabora” se referă la capacitatea subiectului de a se înțelege pe sine în raport cu societatea
 - “*autotranscendența*” încearcă să surprindă fantezia, lipsa de convenționalitate

Dimensiunile personalității

DIMENSIUNILE PERSONALITĂȚII	NEUROMODULATORI	STIMULI RELEVANȚI	RĂSPUNS COMPORTAMENTAL
Activare comportamentală <i>(căutarea noutății)</i>	dopamina	Noutatea SCo de recompensă SCo/SNeCo de evit a monotoniei sau a pedepsei	comportament explorator abordare de stimulare evitare activă/evadare
Inhibiție comportamentală <i>(evitarea traumei)</i>	GABA SEROTONINA	condiționare aversivă asociere SCo-SneCo Semnal Co pt pedeapsă/ Noutate/ frustrare pt non-recomp	Formarea SCo aversiv Extincția comportam. Evitare pasivă
Atașamentul social <i>(dependența de recompensă)</i>	Norepinefrina SEROTONINA	Condiționarea la recompensă	Formarea SCo de stimulare
Reîntărirea parțială <i>(persistența în sarcină)</i>	Glutamat SEROTONINA	Reîntăriri intermitente	Rezistența la extincție

Genetica dimensiunilor personalității

- **Neuroticismul și extroversia (FFM)** sunt parțial moștenite:
 - Studii pe gemeni (Lochlin, 1992)
 - Studii de adopție (Lochlin, 1992)
 - Studii de linkage (Cloninger et al., 1998)
- **Evitarea traumei (SFM)**:
 - 38% din variațiile dimensiunii sunt explicate prin polimorfismul 8p21-23
- **Neuroticismul și evitarea traumei** se asociază cu polimorfismul 5-HTTLPR din poziția 17q11.2.

(Lesch et al., 1996; Richetts, 1998; Katsuragi, 1999, Greenberg, 2000; Osher, 2000)
- **Autodirecționarea și cooperarea** se asociază mai puternic decât neuroticismul și evitarea traumei cu polimorfismul 5-HTTLPR.

(Hamer, 1999; Kumakiri, 1999)
- Un scor înalt la itemul “**căutarea noutății**” (SFM) se asociază cu alela lungă a genei DRD₄ (Ebstein, 1996), fapt confirmat și de alte studii (Benjamin, 1996), care arată o asociere între **nivelul crescut al extroversiei + nivel scăzut al conștiințiozității** (FFM) cu alela lungă a genei DRD₄.

Cloninger's Seven Factor Model

